

Els "Pallassos", un precedent de les falles torrentines

Josep Ramon Sanchis Alfonso

Entre les tradicions perdudes a Torrent no fa massa anys vull recordar la dels "pallassos", que es posaven amb continuïtat almenys fins a 1974 al carrer del P. Méndez amb motiu de la festa de Sant Antoni, hi hagueren alguns anys que inclús es varen fer més d'una parella. Seria desitjable la seua recuperació junt a la foguera, com una part important del nostre folklore.

En Torrent es coneixen com els "pallassos" una parella d'home i dona, plens de palla, d'on probablement li ve el seu nom, i amb coets tant al seu interior com a les puntes dels peus i les mans, i que es penjaven nyugats per les monyiques a una corda grossa, enganxada a un balcó, finestra o arbre, quedant a l'aire al mig del carrer. Les cares dels personatges eren unes carassetes fetes de cartó, similars a les utilitzades en les Carnestoltes [1].

A més de posar "pallassos" al carrer del P. Méndez amb motiu de la festivitat de Sant Antoni, tenim notícies que fins als anys trenta del present segle també se'n posaven al mes d'agost a la festa de Sant Gaietà al seu carrer, i a la festa de Sant Josep en diversos llocs de Torrent, als carrers de Sant Francesc, Tarongeta (Alcàsser), del Ganao (Sants Patrons), del Pi (Verge de l'Olivar) i de Sant Josep, i com ja ha estat assenyalat on hui es planten falles [2].

Ens interessa destacar que els encarregats de fer els "pallassos" i penjar-los no eren grups organitzats, la iniciativa era de qualsevol persona del carrer, normalment una o més famílies, que solien posar-los a la porta de les seues cases. els testimonis orals que encara hem pogut replegar ens diuen que a principis de segle es penjaven, entre dos clarors, a la matinada de la vespra de la festa, el dia 18 de març, més tard ja els posaven el mateix dia de Sant Josep. La cremà es produïa, abans de sopar, en fer-se de nit el mateix dia, per a cremar-los feien un munt de sarments de vinya baix els "pallassos", que encenien a la vegada que els coets eixien solts entre la gent que contemplava l'espectacle.

Probablement en temps més antics els "pallassos" es penjarien la vespra de la festa, cremant-los eixe dia, com passava en les falles de la ciutat de València, que fins a l'any 1880 es cremaven el dia 18 de març per la nit [3], i com es costum en els focs de vespra d'altres festivitats, com la se Sant Antoni o Sant Joan i les seues falles o fogueres. La finalitat dels "pallassos" pareix ser dual, per un costat tenim el ritual agrari i la significació purificadora del foc i per altre la

satira d'exposar d'una manera pública i a la vegada indirecta els vicis i comportaments d'alguns personatges de la comunitat.

En Torrent coneguem alguns casos en els que algú dels "pallassos" tenia identificació amb persones del poble, com va passar en la dona que es va col·locar al carrer de Sant Josep, on es va fer una carasseta que identificava a "Dolorettes l'Espardenyera", coneguda per tindre molta barba; i també la que es va instal·lar al carrer del Pi en l'any 1926, que intentava representar a una dona que practicava la usura amb el préstec de diners, en esta ocasió no vestiren als "pallassos" com era costum, formant parella home i dona, sinó que foren dos dones, una amb ostentació de riquesa i l'altra pobra, amb bossos d'on penjaven àpoques i rebuts, la interessada pel que es conta no es dona compte que es referien a ella, encara que els "pallassos" els penjaren a la porta de sa casa; tenien a més com a novetat unes llums als ulls connectades a l'energia elèctrica de la casa de la usurera per a més burla, que devien encendre per la nit; no arribaren a pegar-li foc perquè els xiquets amb pedrades produïren l'incendi de les "pallasses" a les cinc de la vesprada, amb el conseqüent rebombori [4].

Són abundosos els testimonis existents a altres pobles valencians, un gran paral·lelisme amb els "pallassos" de Torrent el trobem amb els "vells" de Llíria, costum que allí va desaparèixer al voltant de 1920, la festa es celebrava el dimecres de Quaresma "unos monigotes grotescos o figuras ridículas rellenas de paja o trapos, los cuales eran colocados en medio de la calle, suspendidos entre dos balcones o ventanas fronterizas a las que quedaban sujetos mediante unas cuerdas. Tales muñecos se colocaban durante la noche o al amanecer y eran retirados momentos antes de alzar a Dios en la misa conventual" [5]. Altre cas semblant es el del "vell i la vella" de Picassent, a meitat de la Quaresma col·loquen a la matinada al carrer, arrimats a una paret o bé assentats a la porta d'una casa un vell i una vella, que són contemplats pel públic fins a la nit, quan són retirats pels seus propietaris [6]. A la comarca de l'Horta trobem els "pablos" en Aldaia, que es penjaven a principis de segle. També tenim altres casos com els ninots o "perots de mitja Quaresma" en Alcoi, Elx, Xixona i Castalla, amb ells es peretenen cremar els vicis i comportaments de la societat [7].

Més els paral·lelismes no són només a València, en altres llocs de l'estat espanyol trobem manifestacions semblants, així en alguns pobles d'Andalusia tenen la festa de "Judas", ninot de palla que es posa al carrer Setmana Santa o el Diumenge de Pasqua i després el cremen. També hi han casos a Castella com el de Villarrubia de Santiago (Toledo), on el Diumenge de Pasqua amb el nom de "los peleles" fan una festa mantejant a ninots de palla [8].

En moltes poblacions valencianes amb la festa del bou embolat se penguen ninots de palla, lligats a una corda de balcó a balcó, per a que el bou els tope, de característiques similars als "pallassos " de Torrent, com són els que fan al poble de Godelleta.

Un altre aspecte a considerar es la diversitat de noms que té segons el lloc una manifestació prou semblant, l'explicació es prou senzilla a Llíria es diu "vell" al ninot de palla per a espantar els pardalets de ls camps del cultiu, en Alcoi un "perot" es un espantall, en aldaia un ninot de palla es un "pablo", etc.

Per a finalitzar ho faré amb unes paraules de l'erúdit valencià Lluís Tramoyeres Blasco, qui tractant de l'orige de les falles en un article publicat al diari "Las Provincias" en 1984 ens deia: "Las fallas fueron sin duda en sus comienzos, diversión propia de niños y se reducían a un montón de esteras viejas, sillas rotas y mesas perniquebradas, desgarrado pedestal que sostenía a un monigote, bien suspendían éste en el centro de la calle por medio de una cuerda, cuyos extremos se apoyaban en los balcones de las casas. Más adelante, pero ya en la actual centuria, estos simulacros fueron adquiriendo mayor desarrollo y aparecen fallas bien trazadas, y con argumentos intencionados y alusivos a los asuntos políticos"[9].

Notes

[1] Amb el pseudonim de Mik, va publicar Miguel Mora Lerma baix el títol de "apunts per a la història de les falles de Torrent" una sèrie d'articles apareguts al Granerer, que són sense dubte la millor aportació històrica a l'orige i naiximent de les falles torrentines. Les característiques deIs "pallassos" de Torrent i com es desenvolupava la seua Cesta estan ampliament descrits al seu article aparegut al n.º 2 del Granerer, Torrent, 1974.

[2] Vicent Beguer Esteve "Les falles de Torrent: xicoteta història" al Granerer n.º 8, Torrent, 1980.

[3] Es pot vore al respecte Antonio Ariño "Los ritos del fuego" dins "Historia de las fallas", València, 1990 pág. 5.

[4] Per a més informació Mora Lerma op. cit. al Granerer n.º 3, Torrent, 1975.

[5] Vid al respecte José Durán "Folklore valenciano". "Els vells de Liria" dins "Almanaque de las Provincias para 1949" València, 1948, pág. 181-184.

[6] Ibáñez Espinosa "Folklore de Picasent" dins "València Atracción", n.º 160, mayo 1948, pág. 14-15.

[7] Ariño op. cit. pág. 14.

[8] José Durán op. cit.

[9] Citat per Enric Soler i Godes "Teorías sobre el origen de las fallas" dins "Historia de las fallas", València, 1990, pág. 67. L'article fou publicat al diari del 18 de març de 1894.

Article publicat a El Granerer. Revista de la Junta Local Fallera de Torrent, 1992. p. 54-55.